

ZİYA GÖKALP’TE KÜLTÜR VE UYGARLIK ANLAYIŞI*

Mahmut ARSLAN**

Kültür ve uygarlık kavramları, Gökalp sosyolojisinin ana eksenini temsil etmektedir. Bizde “kültür“ kavramına ilk defa bir karşılık arayan ve buna “hars” diyen düşünür Gökalp olmuştur. Bir ulusa özgü olan dil, din, edebiyat, güzel sanatlar, hukuk, ekonomi, gelenek ve görenek, töre vs. gibi kurumların toplamına O, kültür demektedir. Bütün kurumların hepsi halk kaynağına dayandığı, gücünü oradan aldığı için kültür demokratik bir nitelik taşır.

Kültürün temel unsurları; duygular, heyecanlar, zevkler ve inançlardır. Bu nedenledir ki O, “Kültür ulusal bir nitelik taşır ve bir ulusun kültürü başka bir ulusa aktarılamaz” diyor. Kültürü oluşturan kurumlar ve unsurlar arasında içten bir bağlılık ve uygunluk bulunmaktadır. Kültürle ilgili kurumlar, sadece bir tek ulusa özgüdür ve bu nedenledir ki, uluslar birbirinden farklıdır. Bir toplumun bütün bireylerini bir arada tutan ve aralarında bir birlik yaratan unsurlar kültür unsurlarıdır.

Görülüyor ki Gökalp’e göre kültür, toplumların iç gelişmesinden; uygarlık ise, çeşitli kültürlerin karışmasından meydana geliyor. Çünkü bir uygarlık, çeşitli ulusların ortak malıdır. Uygarlık uluslararası olduğu halde kültür ulusaldır. Uygarlık, bir ulustan başka bir ulusa geçebilir. Fakat bir millet kültürünü değiştiremez. Uygarlık, bilim, metod ve akıl aracılığıyla; kültür ise ilham ve sezgi aracılığıyla yayılır. Her topluluğun başlangıçta yalnız kültürü vardır. Bir topluluk kültür bakımından yükseldikçe, siyaset sahnesinde de yükselerek güçlü bir devlet meydana getirir. Uygarlık bir takım düşünce ve uygulama tarzlarının toplamıdır. Pozitif bilimler, teknik, bilimsel çalışmalar uygarlığın alanına girerler. Yeni yöntemler, teknikler ve bilimsel kavramlar uygarlık yoluyla alınırlar. Birden fazla ulus, bir uygarlık dünyası içinde

* İ.Ü.E.F. Sosyoloji Bölümü tarafından 25-26 Ekim 2004 tarihlerinde İstanbul’da düzenlenmiş olan *Türkiye’de Sosyoloji - Ziya Gökalp Sempozyumu* konulu toplantıda sunulan aynı başlıklı bildirinin metnidir.

** Prof. Dr., İ.Ü.E.F. Sosyoloji Bölümü.

bulunabilirler. Her uygarlık kendi içinde bir sistem oluşturur. Her uygarlığın kendine özgü bir mantığı, kendine özgü bir hayat anlayışı vardır. Bu nedendir ki uygarlıklar birbirine karışmazlar. Bilginler, filozoflar, mucitler olmazsa, uygarlık kendi kendine gelişemez. Çünkü ancak bilim ve teknik uygarlığı doğurur. Bu bakımdan uygarlık uluslar arasında bir orta malıdır ve her ulus tarafından taklit edilebilir. Oysa kültür duygu ve heyecanlara dayanır. Duygu ve heyecanlar, kural ve yöntemlerin dışındadır ve taklit edilemezler. Bir başka deyişle kültür, özellikle duyguların; uygarlık da özellikle bilgilerin birleşimidir. Uygarlık başka uluslardan alınabilir ama, kültür söz konusu olunca iş değişir. Kültür suni olarak değil, doğal olarak meydana gelir. Kültür, içten bir atılım olan evrim yoluyla oluşur ve içten dışa doğru gelişir.

Kısacası, kültür toplumların iç gelişmesinden, uygarlık ise çeşitli kültürlerin karışmasından doğar.¹ Kültür bize amaçları, uygarlık ise araçları verir.² Uygarlık içeriksiz bir zarf gibidir. Her ulus kendi örfünü bu zarfa içerik yapar. İki zıt uygarlık bir ulus içinde yan yana yaşayamaz. İki dinli bir fert olamayacağı gibi iki uygarlıklı bir ulus da olamaz.³

Uygarlık kurumları faydacı bir nitelik taşır ve maddi kazanç amacı güder. Halbuki kültür kurumlarında çıkar kaygısı bulunmamaktadır. Uygarlık, çıkarıcılık kadar bireyciliği de geliştirerek toplum içindeki birlik ve düzen gücünü azalttığı halde, tersine kültür, bireylerden fedakarlık ve idealizm ister.

Uygarlık dıştan içe doğru bir zorlama; kültür ise, isteyerek ve benimseyerek içten dışa doğru bir yayılma karakteri gösterir. Kültür içinde birey, toplumsal vicdanın emirlerini değerli idealler sayıp onları ilke haline getirir; uygarlık içindeki birey ise, toplumsal bir aklın mantıklı çerçevesi içinde düşünmek zorunluluğunu duyar. Yaygın eğitim kültür çerçevesine girer ve genç kuşaklara toplumun kültürünü aktarır. Örgün eğitim ise, uygarlığın verilerini öğretir. Birincisi toplumun yaşayan ve canlı vicdanını yansıtır; öteki zorlama ve güdümlü bilgileri öğretmeye çalışır. Yaygın eğitim bize, genellikle “sözlü şekilleri”, güdümlü eğitim ise “yazılı şekilleri” verir. Aslına bakılırsa millî eğitim, kültür ve uygarlık öğretiminden ibarettir. Ulusları yükselten şey de kültürle uygarlığın uyumlu bir biçimde kaynaşmasıdır. Bir uygarlık ancak ulusal bir kültürle aşılırsa, uyumlu bir birlik halini alır.

¹ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, İstanbul 1976, s. 35.

² Ziya Gökalp, *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*, İstanbul 1913, s. 23.

³ Niyazi Berkes, “Ziya Gökalp’in Sosyolojisi”, *Yurt ve Dünya*, Son Teşrin, 1941, sy. 11.

GÖKALP'e göre bireyde akıl ne ise, toplumda uygarlık odur. Bireyde karakter ne ise, toplumda kültür odur. Medeniyet, hars ağacına aşılınmadıkça, bütün çiçeklerini açamaz. Hars ağacının kökleri milletin bağrında, kalbinde, ruhundadır. Medeniyet, başkalarının bahçesinden ya çiçek halinde koparılır, o zaman ömrü süreksiz olur; yahut bir aşı kalemi suretiyle kesilerek hars ağacına aşılır, o zaman ömrü daimi olur ve her türlü çiçeklerini bizim bahçemizde de meydana getirir.

Tanzimatçıların başarısızlıklarının sebebi, İslam-Osmanlı uygarlığına Batı uygarlığını aşılamağı. Sistemleri büsbütün ayrı ilkelere dayanan bu iki zıt uygarlığın uyuşup kaynaşamayacağını düşünememişlerdi. Her şeyden önce dil ve din ayrılığı, Batı uygarlığını kabul etmemize engel değildir. Çünkü din, dil ve kültürce birbirine yabancı olan toplumlar, uygarlıkta ortak olabilirler. Örnek olarak Yahudi'ler ve Japonlar dil, din ve kültür bakımından Avrupalılardan farklı oldukları halde, Batı uygarlığına girebilmişlerdir.⁴ GÖKALP'e göre ulusal kültürümüzü korudukça, Batı uygarlığını benimsememizin hiçbir tehlikesi yoktur. Toplum olarak kurtuluşumuz ancak, Batı uygarlık dünyasına girmek ve onun gereklerini yerine getirmekle güvenlik altına alınacaktır.⁵

Gökalp Teorisinin Kaynakları

GÖKALP'te rastladığımız kültür ve uygarlık ayrımı, DURKHEIM teorisinde bulunmamaktadır.⁶ URIEL HEYD'a göre GÖKALP, kültür ve uygarlık teorisini Fransız dili üzerinden ve dolaylı olarak Alman sosyolojisinden, belki ünlü cemaat (gemeinschaft) ve cemiyet (gesellschaft) adlı eserin yazarı FERDINAND TÖNNIES'den almış olabilir.⁷ Yine HEYD'a göre GÖKALP'teki bu unsur, DURKHEIM'ci olan Fransız sosyoloğu GASTON RICHARD ve GUSTAVE LE BON üzerinden gelebilir.⁸ Nitekim G. RICHARD, sosyolojisini "communauté ve "société" ayrımına dayandırmaktadır. Bilindiği gibi TÖNNIES'e göre kültür, üyelerin doğal iradelerine ve heyecani unsurlara dayanır; oysa ki uygarlık, "serbest iradenin"

⁴ Ziya Gökalp, *Hars ve Medeniyet*, Ankara, 1964.

⁵ H. Dizdaroğlu, "Ziya Gökalp'te Kültür ve Uygarlık Kavramları", *Ziya Gökalp Dergisi*, sy. 12, Ocak 1979, c. III, s. 236-240.

⁶ Uriel Heyd, *Foundation of Turkish Nationalism*, Westport, 1979.

⁷ F. Tönnies, *Gemeinschaft und Gesellschaft*, Berlin, 1926.

⁸ G. Richard, *La Sociologie Générale et les lois Sociologiques*, Paris, 1912; G. Le Bon, *Lois Psychologiques de l'évolution des Peuples*, Paris, 1895.

yarattığı suni bir olgudur. TÖNNIES'in kültür ve uygarlık çatışması tezi, aslında cemaat-cemiyet zıtlaşmasına dayanır.⁹ TÖNNIES'e göre kültür, gelenek, din ve sanatı; uygarlık ise hukuk ve bilimi yansıtır; uygarlığı da kültür yaratmıştır.¹⁰ Görülüyor ki, bu düşünceler GÖKALP'inkine benzemektedir. "Hars Zümresi, Medeniyet Zümresi" adlı yazıda GÖKALP, TÖNNIES'in "tabii irade" (Naturwille)sine karşılık "vicdan"ı; toplumdaki "hür irade" (Freiwille) karşılığı olarak da "akıl"ı kullanmıştır. Böylece vicdan kültürü, akıl da uygarlığı temsil etmektedir.¹¹

TÖNNIES'e göre evrim, "halk-kültür"den "devlet-uygarlık"a doğru oluşacak ve bu, millet için kaçınılmaz bir çöküş olacaktır.¹² Halbuki GÖKALP böyle bir kötümser görüşten uzak bulunmaktadır. Çünkü GÖKALP'e göre, kültür ve uygarlık uzlaşabilirler. Ayrıca GÖKALP "bir toplum kültür alanında ilerledikçe uygarlığı da yükselir" diyor. Fakat uygarlığın hızla yükselmesi kültürü bozar. Biz, GÖKALP'in bilinen yazıları içerisinde TÖNNIES'in adına rastlamamaktayız. Kültür-uygarlık zıtlığı, yüzyılımızın toplumsal bilimlerinde, terminoloji değişik olmakla beraber, genellikle benimsenmiştir.¹³ Bu bakımdan GÖKALP, DURKHEIM'de eksik olan bu ayrımıyla, ondan daha moderndir. Üstelik GÖKALP, bu iki kavramı, kendi toplumsal felsefesinin hareket noktası yapmıştır. Ayrıca bu iki kavram günümüz Amerikan sosyolojisinin de anahtar terimleri durumundadır.¹⁴ Uygarlıkça geri, fakat kültürce yüksek olan bir kavim, uygarlıkça yüksek fakat kültürü bozulmaya başlamış devletlere üstün gelir. Tarih bunun sayısız örnekleriyle doludur. Güçlü bir toplumda kültür ve uygarlık dengeli olur.

GÖKALP'in kültür ve uygarlık konusundaki düşünceleri; Alman filozofu W.Von HUMBOLDT (1767-1835)'un düşüncelerine de çok benzemektedir. GÖKALP gibi HUMBOLDT da uygarlığın aşırı yükselmesini toplum için iyi bulmaz ve uygarlık her zaman bir ulusun manevi yükselmesini göstermez.¹⁵

"Batının Çöküşü" adlı ünlü eserinde SPENGLER, TÖNNIES'e yaklaşır ve yeryüzündeki kültürleri üçe ayırır: Apollonien, Büyücü ve Faustian

⁹ Kroeber-Kluckhohn, *Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions*, New York, 1952.

¹⁰ F. Tönnies, *Einführung in die Soziologie*, Hamburg, 1912.

¹¹ Ziya Gökalp, *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*, s. 22.

¹² F. Tönnies, *Gemeinschaft und Gesellschaft*, s. 242.

¹³ Beals-Hoijer, *An Introduction to Anthropology*, New York, 1966.

¹⁴ P. B. Hammond, *Cultural and Social Anthropology*, New York, 1975.

¹⁵ B. Akarsu, *W. Von Humboldt'da Dil-Kültür Bağlantısı*, İstanbul, 1955, s. 77.

kültürler.¹⁶ GÖKALP, uygarlığın aşırı gelişmesinin kültürü bozacağı teziyle IBN HALDUN'u hatırlatmaktadır.¹⁷ O'nun "kültürü güçlü-uygarlığı zayıf" ve "kültürü bozulmuş-uygarlığı yüksek" uluslar ayrımı, IBN HALDUN'un Bedevi-Hazeri ayrımına benzemektedir. Bedevilerin yarattığı savaşçı kültür, hazerilerin barışçı uygarlığını tasfiye etmekte ve onun yerini almaktadır. GÖKALP'e göre de, kültürü güçlü olanlar, kültürü bozulmuş olanları mağlup ederler. Mesela eski Mısırlılar, uygarlıkta yükseldikçe kültürleri bozulmaya başlamıştır. O zaman ortaya çıkan uygarlığı zayıf ve fakat kültürü güçlü Fars devleti, Mısırı mağlup etmiştir. Daha sonraki yüzyıllarda Farslının da uygarlığı yükseldi ve böylece onlar, kültürleri bozulmamış olan Yunanlılara mağlup oldular.¹⁸ GÖKALP'in bu teorisi, IBN HALDUN, VICO,¹⁹ TÖNNIES, SPENGLER, SOROKIN²⁰ ve TOYNBEE'nin²¹ (cyclical)devirsel bir nitelik gösteren tarih felsefeleri türüne yaklaşıyor.

GÖKALP'in kültür ve uygarlık görüşü, bugünkü sosyal antropoloji ve sosyolojide genellikle egemen olan görüşlerle paralellik göstermektedir.²² Bu görüşler çerçevesinde kültür, belli bir toplumun yaşama biçimi, karakterini oluşturan düşünceleri, bilgi, inanç, davranış kalıpları ve tavır tiplerinin sistemli bir bütünüdür. Bu bakımdan kültürün kazanılması ve korunması biyolojik değil, toplumsal bir süreçtir. Bu nedenledir ki, kültüre bazen "toplumsal veraset" adı da verilmektedir.

GÖKALP'in kültür ve uygarlık ayrımı, günümüz Amerikan sosyolojisinde de görülmektedir. Mac IVER da tıpkı GÖKALP gibi, kültürü uygarlığın anti-tezi olarak kabul etmektedir.²³ M.TURHAN'a göre de GÖKALP'in kültür ve uygarlık ayrımı ile IVER'in tanımları arasında ortak noktalar bulunmaktadır.²⁴ Bununla birlikte TURHAN, kültürle uygarlık arasında bir zıtlama değil bir diyalog bulunduğu kanısındadır. Fakat TURHAN da GÖKALP gibi kültür ve uygarlığı birbirinden ayırmaktadır. Fakat yine

¹⁶ O. Spengler, *Der Untergang des Abendlandes*, I-II Cilt, Münih 1918-1922.

¹⁷ Ibn Khaldun, *The Muqaddimah: An Introduction to History*, İng. Trc.: F. Rosenthal, 3 cilt, Londra, 1967.

¹⁸ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, s. 22.

¹⁹ C. B. Vico, *Principi di Una Scienza Nuova*, Napoli, 1725.

²⁰ P. A. Sorokin, *Society, Culture and Personality: Their Structure and Dynamics*, New York, 1966.

²¹ A. J. Toynbee, *A Study of History*, 2 cilt, Londra, 1957.

²² F. M. Keesing, *Cultural Anthropology*, New York, 1958.

²³ MacIver, P., *Society*, Londra, 1955, s. 499.

²⁴ Turhan, M., *Kültür Değişmeleri*, İstanbul, 1959, s. 31.

TURHAN'a göre, kültür ve medeniyet arasında fark olmasına rağmen, millet düzeyine ulaşmış toplumlarda kültür ve uygarlık birlik ve bütünlüğü bulunmaktadır.²⁵ TURHAN bu görüşünde büyük ölçüde Mac IVER'den etkilenmiştir.

Tarihin akışı içinde her insan kültürü, diğer kültürlerden ödünç almak suretiyle ortaya çıkan bir unsurlar sentezidir. Bu süreç ilkel toplumlar kadar, uygarlık diye ifade edilen girift kültürler için de geçerlidir.²⁶ Tıpkı KROEBER gibi GÖKALP de uygarlığın kaynağını "hars" (kültür) da buluyor.²⁷ O'na göre her kavmin başlangıçta yalnız kültürü vardır. Kültürün yükselmesi ise uygarlığı doğurur.²⁸

Z. GÖKALP'de duygular, yargılar, ülkü ya da "mefkure" dediği idealler kültür çerçevesinde işlenirken rasyonel, mantıksal ve bilimsel metodlarla, pratik bilgi ve teknoloji uygarlık alanına sokulmuştur. Uygarlık normu içinde maddi unsurlar kadar, rasyonel ve bilimsel olmak şartıyla manevi bilgilere de yer verilir. GÖKALP'de kültür ve uygarlık, Mac IVER'da rastladığımız gibi birbirine karşıt olmayıp, daha ziyade "formel" bir farklılığa sahiptir. Halbuki ünlü Alman sosyologu F. TÖNNIES'de kültür ve uygarlık birbirinden tamamen aynı iki alan olarak karşımıza çıkar.²⁹ TÖNNIES'deki kültür ve uygarlık arasındaki bu dualizm,³⁰ GÖKALP'de karşılıklı ilişki ve karşılıklı etki-tepki ilintisi haline dönüşecektir ki, bu da O'nun sosyolojisinin en orijinal yanını oluşturur. Nitekim daha sonra hem GÖKALP hem de Mac IVER'den etkilenen Prof. Mümtaz TURHAN, Kültür ve Uygarlık ayrımını benimsemiş görünmektedir.³¹

Z. GÖKALP'e göre Fransızca "culture" sözcüğünün biri "hars" (ulusal kültür, halk-folk kültürü) diğeri "tehzib" (intelligentsia kültürü) olmak üzere iki anlamı vardır. Hars ile tehzib arasında ise iki önemli fark vardır. Hars demokratik, tehzib ise aristokratik bir niteliğe sahiptir. Ayrıca hars ulusal, tehzib ise uluslararasıdır.

²⁵ A.g.e., s. 32.

²⁶ A. L. Kroeber, *A Roster of Civilizations and Cultures*, New York, 1962.

²⁷ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, s. 33.

²⁸ Ziya Gökalp, *Hars ve Medeniyet, Medeni İntibah, Harsi İntibah*, Ankara, 1964.

²⁹ F. Tönnies, *Die Sitte*, Hamburg, 1909.

³⁰ F. Tönnies, *Geist der Neuzeit*, Kiel, 1935.

³¹ Turhan, M., a.g.e., s. 32.

GÖKALP'e göre, sıradan bir insan, ulusal kültürün etkisiyle, sadece kendi ulusunun kültürüne değer verir. Eğer o insan bir aydın ise yani tehzib görmüşse, başka ulusların kültürlerini de sever ve onların zevklerinden de tad alır. Böylece tehzib, aydınları daha hümanist, daha hoşgörülü, hangi ulustan olursa olsun insanlara karşı daha iyiliksever ve eklektik yapar.³²

Görülüyor ki, Z. GÖKALP'e göre tehzib, ulusal kültürle uygarlık arasında ilişki sağlayan unsurdur. Ulusal kültür, halkın dededen toruna yapageldiği şeylerden, örf-adet ve geleneklerden, sözlü ve yazılı edebiyattan, ahlak-din-estetik unsurlardan ve folklorik müzik ve danslardan oluştuğu için bütün orijinal güzelliklerin ilk kaynağıdır. Tehzib ise, "yalnız yüksek eğitim görmüş, yüksek bir terbiye ile yetişmiş gerçek aydınlara özgüdür". GÖKALP'in gerçek aydından kastı şudur; rasyonel bilimleri, güzel sanatları, edebiyatı, felsefeyi, içine taassup karışmaksızın dini, samimi, gösterişsiz bir aşk ile sevendir. Görülüyor ki, tehzib, özel bir duyuş, düşünüş ve yaşayış tarzıdır. GÖKALP'e göre tehzib ulusal kültürle uluslararası değerler yani uygarlık arasında uyumu ve uluslararası değerlerden de zevk almayı sağlamaktadır. GÖKALP diyor ki, her aydın için, sadece ulusal kültür çerçevesinde kalmış "ulusal zevk de", sadece dış kültür hayranlığından doğan "yabancı zevk de" yanlıştır. O'na göre temel ve devamlı olan zevk, ulusal zevk'tir. Yabancı zevk, ancak ikinci derecede kaldığı zaman makul olabilir. O halde bir toplumda aydın sınıf, ulusal zevki geri plana atarak ağırlığı yabancı zevke verdiği taktirde kozmopolitleşir. Osmanlı aydınında durum böyleydi. Aydın sınıfta (havas) yabancı zevk (Fars ve Arap) temel ve sürekli zevk haline gelmişti. Ulusal zevke ise ikinci derecede değer bile verilmiyordu. Bu nedenle sanat ve edebiyatımız Acem zevkinin, Tanzimat döneminde ise Fransız zevkinin ürünlerinden ibaret kaldı. Halbuki, milli bir sanat ve edebiyat yaratmak gerekiyordu.

Özetle, Z. GÖKALP'e göre, yabancı zevk ulusal zevki aşacak biçimde aydın sınıfın dünya görüşünü, hayat felsefesini etkisi altına alırsa, o zaman tehzib (yani yüksek kültür) patolojik (marazi) bir hal alır ve bu durum da o toplum için zararlı sonuçlar doğurur. Tehzib, aydın tabakada egzotizmi (yabancı hayranlığını) önlediği sürece ulusal kültüre yeni ufuklar açar. Tehzib, Batı'dan neleri alıp neleri alamayacağımızı gösteren bir selektif (seçici) filtre işlevi görür ve bir çeşit düzenleme mekanizmasıdır. GÖKALP, bu konuda Japonya'ya örnek göstermekte ve Japonların din ve milliyetlerini koruyarak Batı uygarlığına

³² Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, s. 104-105.

alabildiğine katılabildiklerini hatırlatmaktadır. Kısacası Tehzib, ulusal değerlerle uluslararası değerler arasında eklektik ve selektif bir rol oynamaktadır.

GÖKALP'e göre, ulusal kültür sadece halkta vardır. Seçkinler dediği aydınlar, düşünce adamları, yüksek bir eğitim ve öğretim görmeye halktan ayrılırlar. Aydınlar ayrıca uygarlık bilgilerine de sahiptirler. Z.GÖKALP, İstanbul'da çıkardığı "Halka Doğru" adlı dergide "seçkinler" uygarlık bilgileri yanında halk kültürüne de eğilmelidirler" diyor. Bunun iki amacı vardır: 1- Seçkinler, halktan ulusal kültür terbiyesi almalıdırlar. 2- seçkinler halka uygarlık bilgilerini götürmelidirler.

Kısacası seçkinler arasında yabancı zevkin temel zevk haline dönüşmesi 'exotisme'e (yabancı hayranlığına); her türlü yabancı zevke sırtını dönecek kadar ulusal zevki yüceltme de 'chovinisme'e götürür. Z. GÖKALP'e göre her ikisi de toplumsal açıdan patolojik hallerdir.

O'na göre gerçek sanatkar olabilmek için, sadece halk sanatlarıyla ilgili terbiye almak yetmez. Ayrıca güzel sanatların uluslararası usta ve dehalarından da zevk dersi, zevk eğitimi almak gerekir. Nitekim, İtalya'da Rönesans dönemi sanatçıları, özellikle ressam ve heykeltıraşlar, Antik Greko-Latin sanatçılarının şaheserlerine hayran olmuşlardır. Zira bu dönemde Venüs, Minerva, Apollon heykelleri, teknik ve estetikte olgunluğunun zirvesine varmışlardır. Fakat Rönesans sanatçıları Antik Greko-Latin eserlerini aynen taklide yeltenmediler. Çünkü artık halk, hıristiyanlık yaygınlaştığı için Antik Yunan ve Latin mitolojisine değer vermiyordu. Rönesans devri İtalya halkına göre kadınlar arasında dünya güzeli artık Venüs değil, Hazreti Meryem'di. Erkekler arasında dünya yakışıklısı ise, Apollon değil, Hz. İsa idi. İşte Leonardo, Michelangelo, Rafaello gibi büyük Rönesans sanatçıları Hz. Meryem'e Venüs'ün teknik ve estetik güzelliğini; Hz.İsa'ya da Apollon'un vücut çizgilerini naksettiler. Diğer havari ve azizler de başka mitolojik dekorlar içinde kendi yerlerini aldılar.İşte güzel sanatlar tarihinde Rönesans böyle doğdu.³³

Z. GÖKALP'e göre aydın, hem uluslararası estetik ve teknik eğitimden geçmeli ve hem de ulusal kültürümüzün köklerine inmelidir.Edebiyat, sanat ve estetikte çağdaş Türk romantizmi ancak böyle doğabilir.Ancak böylece toplumda süregelen aydın-halk kopukluğu ortadan kaldırılıp, perçinlenebilir.

³³ E. H. GOMBRICH, *The Story of Art*, Londra, 1972, s. 260.

Aydının ulusal kültüre yabancılaşması, kozmopolitleşmesi, ancak ve ancak ulusal kültür ve zevkin aşılmasıyla önlenabilir. Aydının halka ve kendi ulusal kültür köklerine inmesi, hem Batı uygarlığı karşısındaki kişilikli ve orijinal yerimizi belirleyecek, hem de ulusal Rönesans'ımızın doğmasını sağlayacaktır.

“Z. GÖKALP’in bu son düşünceleri, Avrupa Topluluğu’na girme sürecindeki Türkiye ve Türk aydını için hayati bir mesaj niteliği taşıyor.

ABSTRACT

According to Ziya Gökalp, the word “culture” in French has two meanings which are “hars” (national culture, folk culture) and “tezhib” (culture of intelligentsia). Between the former and the latter meanings of the word there is a crucial difference. The former (hars) is of a democratic character whereas the latter is more of an aristocratic character. Moreover, hars is national, tezhib is international.

According to Gökalp, an ordinary man, influenced by his national culture, respects his national culture alone. If that person is an intellectual, who would have experienced tezhib, would like other nations culture and enjoy their tastes as well. Therefore, tezhib makes the intellectuals more humanist, more tolerant, goodwill to other people no matter what nation they are and eclectic.